



# КРИМ

Великий терор 1937-1938 років  
у долях людей



Карта Криму станом на 1937 р.



---

Окупаційні кавалерійські частини РСЧА на вулицях Сімферополя. 1920-ті



---

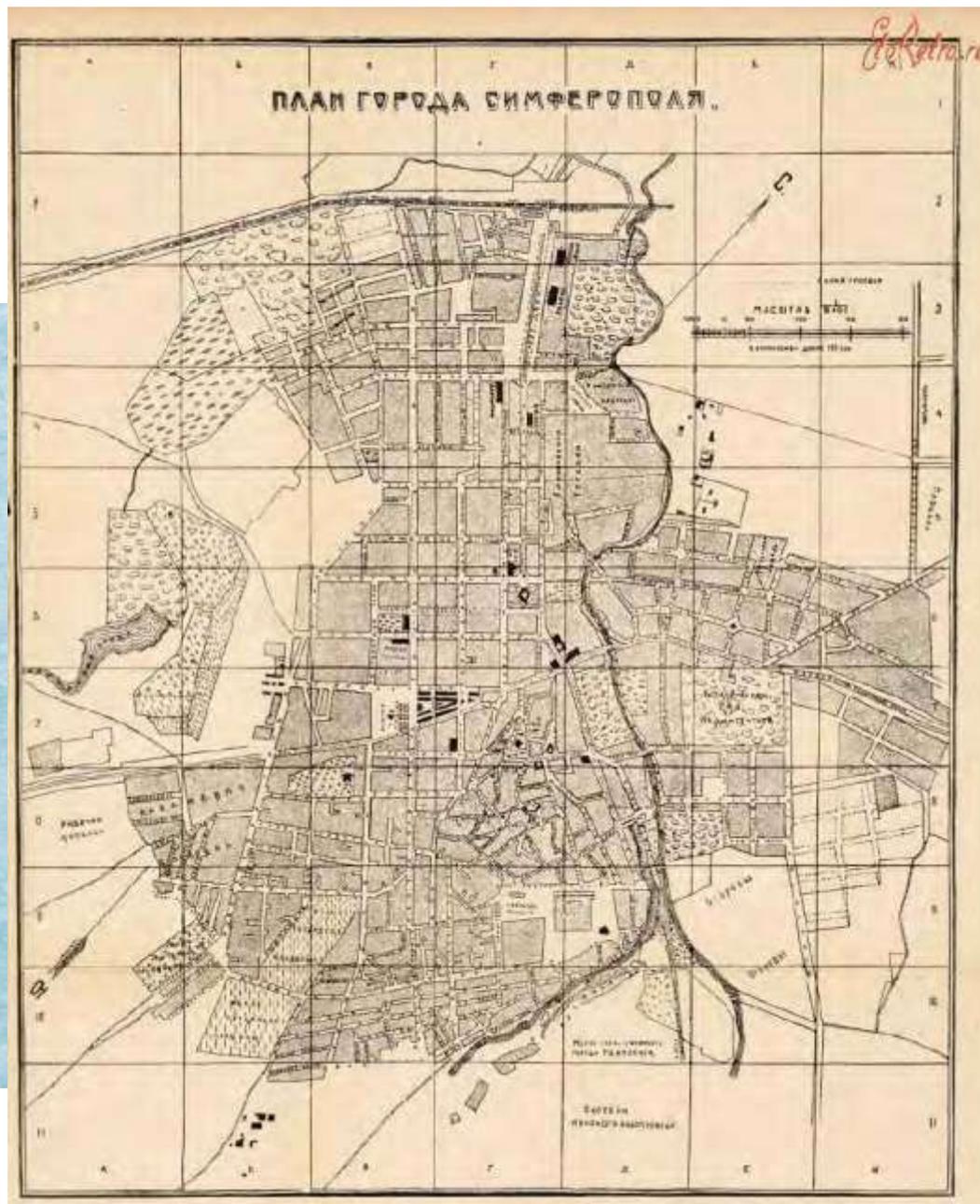
Сімферопольське водосховище, побудоване у 50-ті роки ХХ століття. За розповідями старих сімферопольців у 1920-х на цьому місці був сад і там розстрілювати жертв Червоного терору.



---

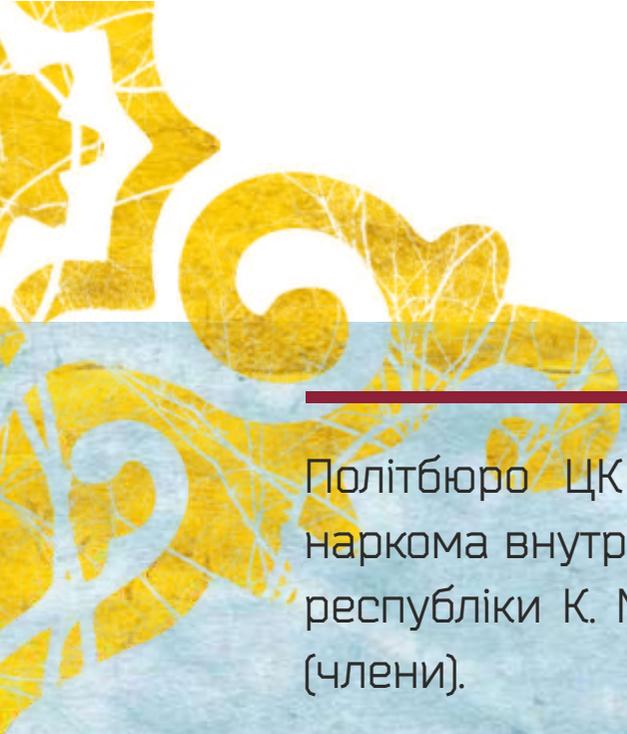
Згідно з наказом НКВД СРСР №00447 «Про операцію із репресування колишніх куркулів, кримінальників і інших антирадянських елементів» первинний ліміт для Криму становив 1500 осіб, із них розстріляти планувалося 300 осіб. Але на момент затвердження оперативного наказу НКВС СРСР №00447 нарком внутрішніх справ Криму К. Павлов повідомив, що в ніч із 28 на 29 червня 1937 р. вже арештували 1655 осіб, що значно перевищувало виділений «ліміт».

Загалом у 1937–1938 рр. у Криму було арештовано 16 252 особи, із них розстріляно понад 5 тис. осіб.



---

План міста Сімферополь. 1930-ті

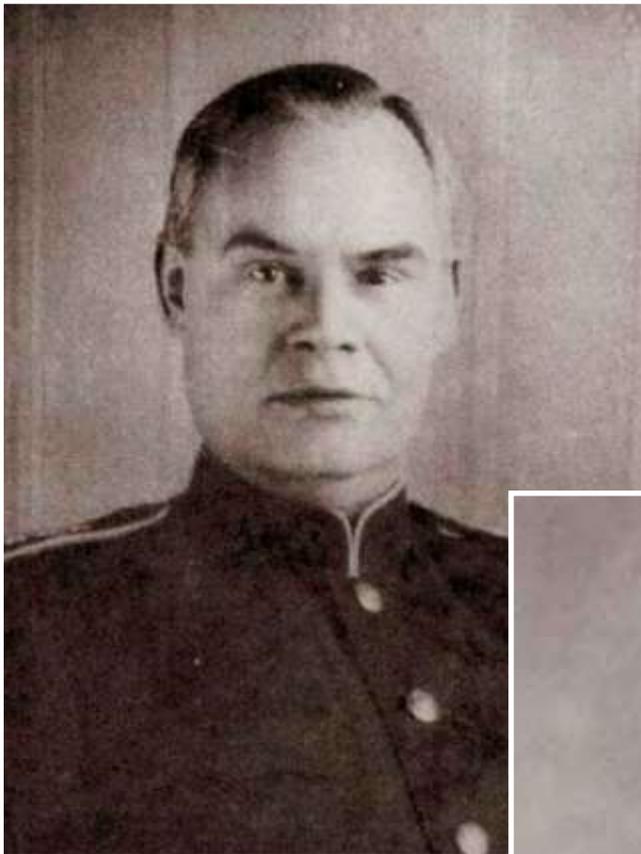


---

Політбюро ЦК ВКП(Б) затвердило також Кримську «трійку» у складі наркома внутрішніх справ Кримської АРСР К. Павлова (голова), прокурора республіки К. Монатова і секретаря Кримського обкому ВКП(б) С. Трупчу (члени).

Слідство проводилося із застосуванням тортур. Нарком внутрішніх справ Криму А. Міхельсон особисто демонстрував підлеглим методи отримання необхідних свідчень. Допитуючи директора Алупкінського музею Яна Бірзгала, Міхельсон взяв стілець і почав бити підслідного.

Начальник 3 відділу УДБ Кримської АРСР М. Германов на чолі оперативної бригади протягом 2–5 листопада 1937 р. у Ялті без санкції прокурора заарештував понад 200 осіб. Подібні арешти він провів у Севастополі, Феодосії, Євпаторії.



---

Карп Павлов – висопоставлений працівник органів ВЧК–ГПУ–НКВД СРСР. Із 29 червня по 20 жовтня 1937 року – народний комісар внутрішніх справ Кримської АР. Як член трійки НКВД безпосередньо брав участь у сталінських репресіях.



---

Артур Міхельсон – висопоставлений працівник органів ГПУ–НКВД СРСР, майор держбезпеки. Із жовтня 1937 року по серпень 1938 року – народний комісар внутрішніх справ Кримської АР. Як член трійки НКВД безпосередньо брав участь у сталінських репресіях.

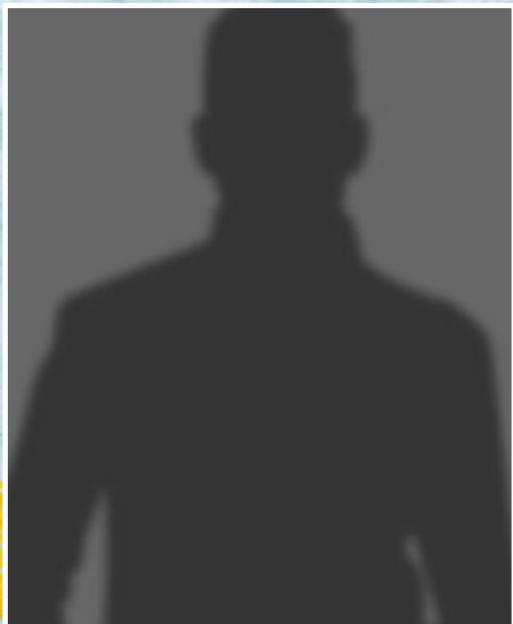


---

«17 квітня 1938 року в історії кримських татар називають Чорним. Тієї квітневої ночі у дворі сімферопольської в'язниці НКВД гриміли постріли. Це розстрільна команда влаштувала бійню представникам кримськотатарської інтелігенції. За одну ніч було знищено інтелектуальну еліту цілого народу», – пише Гульнара Абдулаєва у книзі «Історія Криму. Коротка оповідь великого шляху». Російські більшовики продовжували репресій, розпочаті ще 1918 року. 23 лютого 1918 року одного з організаторів Першого Курултаю кримськотатарського народу Номана Челебіджіхана розстріляли матроси в Севастопольській в'язниці, а його тіло вивезли і скинули в море. Загалом 22–24 лютого 1918 року в Севастополі було розстріляно біля 600 кримських татар. Подальша «радянська» Криму увінчалася повною депортацією кримських татар з півострова 18 травня 1944 року.

---

Проте уродженців чи мешканців Криму також розстрілювали і у в'язницях НКВД у Києві.



Ілля Майкопар (1891–1937)

Інженер. Народився у Сімферополі в родині службовців. За національністю – караїм. Мав незакінчену вищу освіту. До арешту працював начальником планового сектору «Транспроєкту», а також на заводі «Ленінська кузня» (нині ПрАТ «Завод «Кузня на Рибальському»»). Дружина Лідія, 42 років, була домогосподаркою, син Юрій – студентом. Заарештований 27 серпня 1937 року і звинувачений у шпигунстві на користь німецької розвідки. Утримувався у Лук'янівській в'язниці. Розстріляний 16 листопада 1937 року в Києві. Реабілітований в 1960 році за відсутністю складу злочину.

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ  
У С С Р.

Арестованного МАЙКОПАРА Ильи Яков-  
левича.

З А Я В Л Е Н И Е

В течении трех дней, не отдавал себе полностью  
отчета, и упорствовал и не давал показаний.

Поняв характер своих преступлений, я решил дать  
следствию чистосердечные показания, изложив сущность со-  
вершенных мною преступлений, в частности обстоятельства,  
относющиеся к вовлечению меня в шпионскую деятельность в  
пользу германской разведки.-

20.IX.37 года. МАЙКОПАР Илья.

ВЕРНО: *Меркулов*  
*Селиванов*

СОВ. СЕКРЕТНО

70

С П Р А В К А

Обвиняемый Майкопар Илья Яковлевич  
согласно протокола № 26 от "9" 11.03.35 1937 года НКВД  
ОСФР, препровожденного в отделом ГУГБ НКВД СССР при отмене-  
нии № 413 от "12" 11.03.35 1937 года, осужден к ЗМН.  
Приговор приведен в исполнение "16" 11.03.35 1937 года.

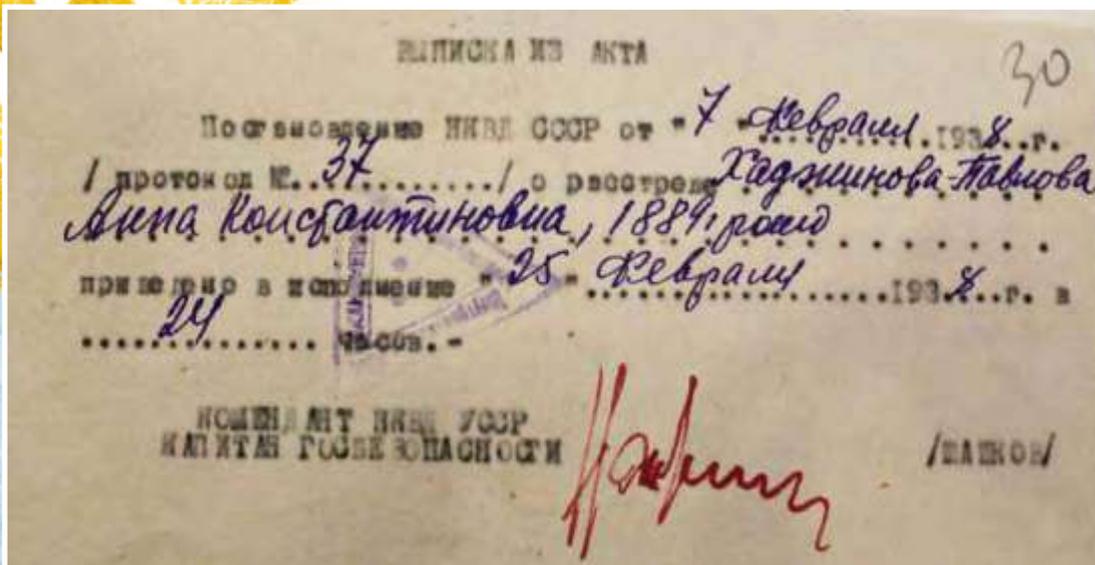
ПОДПИСАН В  
НАСТАВНИК  
ВОТРИМ  
Зав. НАУ. ТО ГИТ ВТД ОРО-РАП. д.  
СТАРШИЙ ИНЖЕНЕР ГОС. АРХИВА БЕЗОПАСНОСТИ  
/Илья Яковлевич/

Документи з архівно-кримінальної справи І. Майкопара



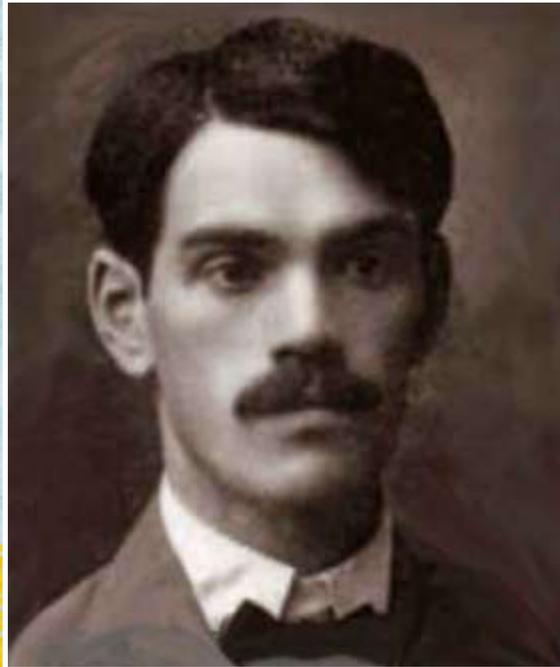
Ганна Хаджинова-Павлова (1889–1937)

Співачка. Народилась в містечку Карасубазар Таврійської губернії (нині – місто Білогірськ, Автономна Республіка Крим). У підлітковому віці вона приєдналась до мандрівної трупи, у 1911 – 1913 роках працювала в пересувних трупах московських антерпренерів, у 1914 – гастролювала в Японії та Китаї. Після 1928 року, ймовірно, звершила кар'єру. Мешкала у Києві. Заарештована 19 вересня 1937 року і звинувачена у контрреволюційній агітації та дискредитації радянської влади й керівництва ВКП(б). Розстріляна 25 лютого 1938 року. Реабілітована в 1989 році за відсутністю ознак злочину.



Документи з архівно-кримінальної справи  
Г. Хаджинової-Павлової

<https://bykivnia.org.ua/strong-storinkamy-bykivnianskoho-martyroloha-hanna-khadzhynova-pavlova-strong/>



Теофан Черкаський (1892–1938)

Державний діяч УНР, міністр народного господарства УНР (червень – серпень 1919), міністр преси й пропаганди УНР (серпень – грудень 1919), педагог.

Народився у с. Росішки Тетіївського р-ну Київської області. Брав участь у роботі Української Центральної ради. У січні 1919 р. він був обраний делегатом Трудового конгресу України (23–28 січня 1919).

Після першого арешту й заслання переїхав із родиною до Криму. Оселившись у 1934 р. у Ялті, Теофан Черкаський працював у Лівадійській середній школі та «Кримдержпроекті». Удруге заарештований 10 лютого 1938 року за звинуваченням в організації «підпільного ЦК УПСР», підготовці повстання в Україні, проведенні «активної підривної роботи на ідеологічному фронті».

Розстріляний 22 вересня 1938 року. Реабілітований в 1992 році.

Лист № 446 НКВД УССР

№ М 20/УСО

Лист № \_\_\_\_\_

к делу № \_\_\_\_\_

21

### АНКЕТА АРЕСТОВАННОГО,

Фамилия Черковский

Имя и отчество Теофан Васильевич

Дата рождения: число 10 месяц марта год 1892

Место рождения с. Росовки, Киевской губернии и района

Место жительства (адрес) г. Дятла, Видавский переулок, 7а кет

Профессия и специальность Инженер-экономист в конвейере

Место службы и должность или род занятий Колхозостроитель Левашиевского районной школы - преподаватель русского языка  
(указать все организации, институты, предприятия или учреждения и характер деятельности)

Паспорт \_\_\_\_\_  
(указать в каком органе выдан, номер и категория, где выдан)

Социальное происхождение сын швейцара-католика, немца  
(род занятий родителей и их социальное положение)

Социальное положение Социалистический неимущий  
(род занятий и классовое положение арестованного)

а) до революции Социалистический

б) после революции Социалистический

Образование (общее и специальное) Росовке

204  
Секретно

### СПРАВКА

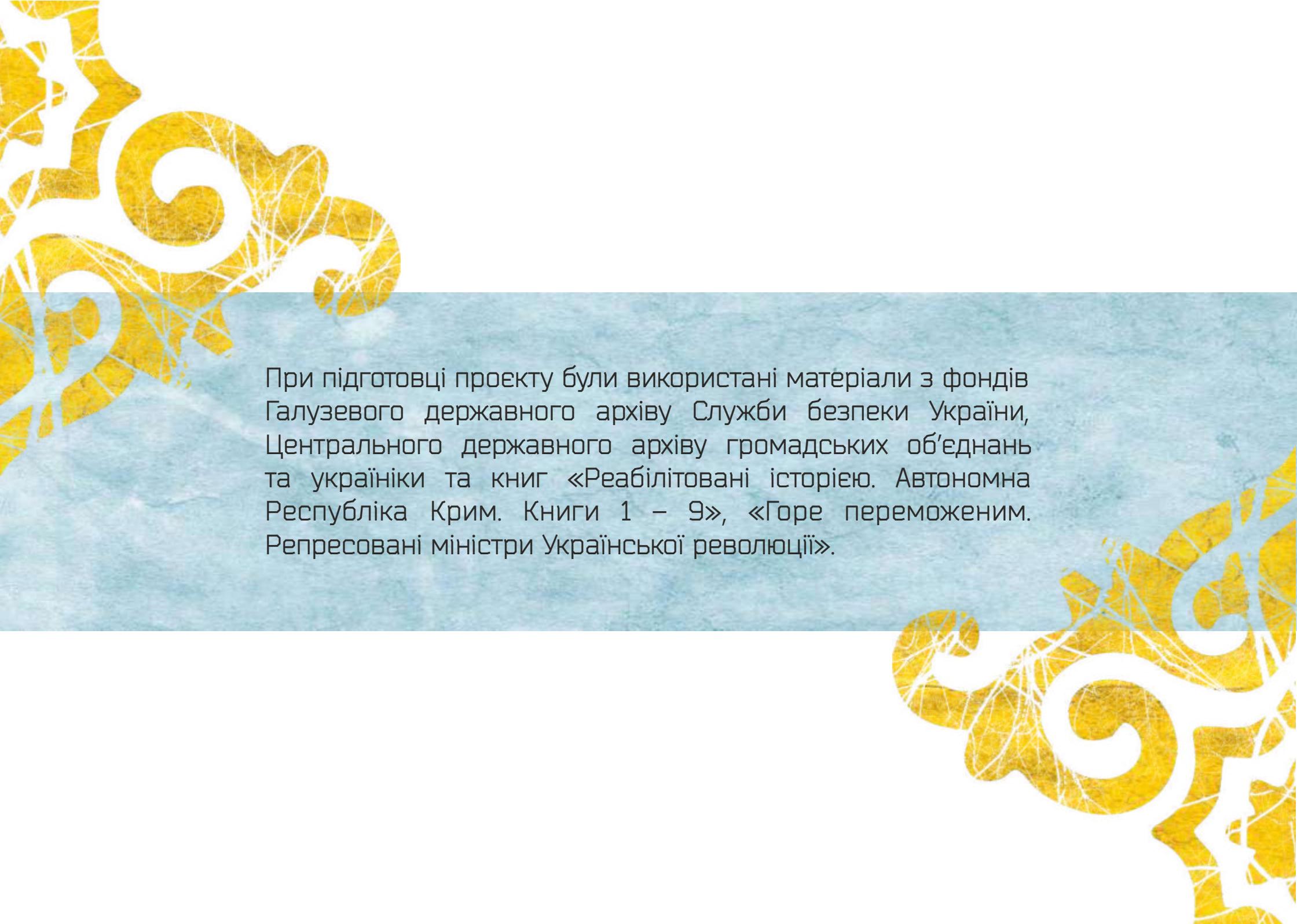
Приговор о расстреле Черковского  
Теофана Васильевича приведен в испол-  
нение в гор. Киеве 29-го 1938 г.  
Акт о приведении приговора в исполнение хранится в  
особом архиве 1-го Спецотдела НКВД СССР том № 11  
лист № 128

НАЧ. 12 отд-ния 1 Спецотдела НКВД СССР  
Лейтенант государственной безопасности МММ  
( КОЛЛЕКЦИОНЕР )

Теофан

Документи з архівно-кримінальної справи Т. Черкаського

<https://bykivnia.org.ua/storinkamy-bykivnianskoho-martyroloha-teofan-cherkaskyy/>



При підготовці проекту були використані матеріали з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки та книг «Реабілітовані історією. Автономна Республіка Крим. Книги 1 – 9», «Горе переможеним. Репресовані міністри Української революції».